

Michalski, Jerzy

Sprawozdanie z działalności Zakładu Historii Nauki PAN za rok 1957

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 3/2, 340-344

1958

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

istnienia historii nauk społecznych jako całości a więc wychodzącej poza czy ponad historię różnych dyscyplin oraz sprawę naukowości tej dziedziny.

Na miesięcznych zebraniach Prezydium Komitetu, w których brali udział przedstawiciele Zakładu Historii Nauki oraz kierownicy zespołów Komitetu, omawiane były bieżące sprawy związane z realizacją prac badawczych, sprawy organizacyjne, a w szczególności zagadnienie dalszych prac Zakładu, jego struktury organizacyjnej, podziału na pracownie specjalistyczne, skład osobowy itd.

Zofia Skubała

SPRAWOZDANIE Z DZIAŁALNOŚCI ZAKŁADU HISTORII NAUKI PAN za rok 1957

Prace Zakładu Historii Nauki prowadzone były przez etatowych pracowników oraz przez osoby, z którymi zawarte zostały umowy o prace zlecone. W składzie pracowników etatowych nastąpiły zmiany na skutek uznania za niezadawalające wyników pracy naukowej niektórych pracowników. Na nowych pracowników zostały zaangażowane osoby posiadające dorobek naukowy, bądź też osoby współpracujące uprzednio z Zakładem na podstawie umów. Poważną trudnością w działalności Zakładu Historii Nauki było to, że Kierownik Zakładu Prof. Paweł Rybicki nie mógł objąć w bieżącym roku urzędowania w związku z niezrealizowaniem projektu przeniesienia się do Warszawy. Kierownictwo Zakładu sprawował w tej sytuacji zastępca Kierownika, doc. Jerzy Michalski.

W ramach Zakładu Historii Nauki działały, podobnie jak w latach poprzednich, następujące zespoły:

1) Zespół Historii Nauki Odrodzenia w Krakowie. Kierownik prof. H. Barycz, etatowi pracownicy: prof. P. Rybicki, doc. dr W. Voisé, dr P. Czartoryski (od 1.X. na stypendium Uniwersytetu Yale na urlopie naukowym w Stanach Zjednoczonych), mgr L. Hajdukiewicz.

2) Zespół Historii Nauki Oświecenia. Kierownik (na podstawie umowy o pracę zleconą) — Prof. dr Kazimierz Opalek, pracownicy etatowi: dr J. Dihm, doc. dr J. Michalski, dr K. Mrozowska, mgr J. Stasiewicz.

3) Pracownia Historii Nauk Ścisłych w Lublinie. Kierownik prof. Wł. Hubicki, pracownik etatowy doc. A. Teske.

W drugiej połowie 1957 r. powstał Zespół Historii Medycyny w Gdańsku. Kierownik (na podstawie umowy o pracę zleconą) prof. dr T. Bilikiewicz, pracownik etatowy — dr St. Szpilczyński.

Etatowi pracownicy Zakładu Historii Nauki nieobjęci wyżej wymienionymi zespołami pracowali w ramach poszczególnych sekcji i Komisji Komitetu Historii Nauki PAN.

W komisji Kopernikowskiej: prof. dr A. Birkenmajer i prof. dr R. Gansiniec. Ponadto prof. A. Birkenmajer pracował nad historią astronomii polskiej do połowy XVI w. w ramach sekcji historii nauk matematycznych fizyko-

chemicznych i geologo-geograficznych. Sprawozdanie z prac prof. Birkenmajera i prof. Gansinca znajduje się w sprawozdaniu Komitetu Historii Nauki.

W sekcji historii techniki i nauk technicznych: dr J. Bieniarzówna, mgr W. Drapella, mgr inż. B. Orłowski.

W sekcji historii nauk matematycznych, fizyko-chemicznych i geologo-geograficznych — mgr J. Babicz, mgr A. Szperl (przestał być pracownikiem Zakładu z dn. 1.XII.57 r.).

Do żadnego z powyższych zespołów nie wchodził: mgr J. Skarbek (pracujący pod kierunkiem naukowym doc. A. Teskego), mgr A. Gella przez I półrocze przebywający na własny koszt na urlopie naukowym w Anglii, obecnie pracujący pod kierunkiem naukowym prof. P. Rybickiego), z. prof. mgr L. Szyfman, z. prof. S. Molski (przestał być pracownikiem Z.H.N. z dn. 1.XII.57 r.).

Z e s p ó ł H i s t o r i i N a u k i O d r o d z e n i a

Zebrania odbywały się raz na 2 miesiące, na każdym zebraniu wygłaszano na posiedzeniach przed — i popołudniowych dwa referaty. W ramach Zespołu pod redakcją prof. H. Barycza opracowano *Księgę* poświęconą Sebastianowi Petrycemu z Pilzna (wyszła w druku w końcu 1957 r.) oraz *Księgę* poświęconą Miechowicie (niemal wszystkie artykuły gotowe do druku). Kierownik Zespołu prof. H. Barycz ogłosił drukiem (w ramach *Księgi*) studium o Petrycym jako profesorze Akademii Krakowskiej oraz wstęp biograficzny do wydania Stanisława Grzebskiego *Geometria tj. miernicka nauka*. Prof. P. Rybicki ogłosił (w streszczeniu) referat *O niektórych problemach ogólnych historii nauki* („Kwartalnik Historii Nauki i Techniki“ nr 2). Doc. W. Voisé napisał artykuły: *O przedmiocie i zadaniach historii nauk społecznych* („Kwartalnik Historii Nauki i Techniki“ nr 1(1956) i *400 lat tłumaczenia niemieckiego De Republica emendanda* „Odrodzenie i reformacja“ — w druku). Dr P. Czartoryski ogłosił w *Księdze Petrycego* studium *Poglądy gospodarcze Sebastiana Petrycego*. Mgr L. Hajdukiewicz ogłosił w *Księdze Petrycego* studium *Sebastian Petrycy jako teoretyk wychowania*, oddał do druku obszerną pracę *Studia nad bibliotekami naukowymi doby Odrodzenia* oraz artykuły (do *Księgi Miechowity*): *Zainteresowania Miechowity w świetle jego księgozbioru* i *Nieznane prace i szczegóły z życia Miechowity*. Członkowie zespołu na pracach zleconych (część z nich wykonywała zaległe prace na podstawie umów z 1956 r.) ogłosili drukiem bądź przygotowani do druku następujące prace: prof. Fr. Bielak *Monografia o Szymonie Starowolskim* („Studia i materiały z dziejów nauki polskiej“ 1957 r.), Grzegorz Knapski (*Cnapius*) jako *leksykograf i filolog* (złożona do druku); dr B. Boczek; *Studium o Krzysztofie Warszawickim* („Studia i materiały“ t. V, Hist. Nauk. Społ. z. 1-1957 r.); dr J. Dianni, obszerna monografia o St. Pudłowskim (gotowa do druku); mgr A. Wachułka; ogłosił drukiem pracę *Jan Toński i Krzysztof Mieroszewski, matematycy polscy XVII w.* („Studia i materiały z dziejów nauki polskiej“, 1957). Ponadto doc. J. Zarebski kontynuował studia nad Długoszem (ze szczególnym uwzględnieniem jego zainteresowań geograficznych); dr J. Czernia-

towicz, *Studia nad dziejami greckistyki w Polsce XVI w.*; mgr H. Dutkiewicz i dr P. Czartoryski pracowali pod kierunkiem prof. P. Rybickiego nad *Słownikiem pojęć społecznych w dobie Odrodzenia*.

Zespół Historii Nauki Oświecenia

Zebrania odbywały się raz na 2 miesiące, na każdym zebraniu wygłaszana na posiedzeniach przed- i popołudniowych dwa referaty. Kierownik prof. K. Opalek napisał artykuły *Benjamin Franklin jako myśliciel i działacz społeczny* („Kwartalnik Historii Nauki i Techniki“ nr 2) oraz *Jan Śniadecki jako historyk nauki* („Studia i materiały“ Warszawa 1958, t. VI, Historia Nauk Społecznych, zeszyt 2).

Dr Jan Dihm napisał obszerną monografię *Konstytucja ekonomiczna St. Kollątaja* (praca ta wykracza w zasadzie poza tematykę Zespołu); dr K. Mrozowska artykuł *Grzegorz Piramowicz jako sekretarz Towarzystwa do ksiąg elementarnych* (w „Studiach i materiałach“ j. w.); doc. J. Michalski — artykuł *Słownik S. B. Lindego w opinii współczesnych cz. I* (j. w.); mgr J. Stasiewicz — artykuł *Spór z Rozprawą o naukach i sztukach J. J. Rousseau'a w polskich czasopismach czasów stanisławowskich* (j. w.).

Członkowie zespołu na pracach zleconych: dr M. Madurowicz złożyła do druku monografię o Janie Jaśkiewiczzu; dr H. Rzadkowska napisała artykuł *Polska myśl historyczna okresu Oświecenia* stanowiący wstęp do przygotowanej przez nią pracy *Historiografia i historiozofia w dziełach H. Kollątaja*; prof. A. Gaweł kontynuował (z opóźnieniem wywołanym wyjazdem zagranicznym) pracę *Nauki geologiczne w Polsce XVIII w.*; dr M. Chamcówna ogłosiła obszerną monografię *Szkoła Główna Koronna w czasie reformy St. Kollątaja*, cz. I. oraz artykuły *Szkoła Główna Koronna w walce o autonomię uniwersytecką* („Kwartalnik Historii Nauki i Techniki“ nr 2), *Zakus nad Zaciekami wszechnicy krakowskiej* (w „Studiach i materiałach“ j. w.) oraz ma w zasadzie ukończoną III część monografii o Szkole Głównej Koronnej; doc. W. Zakrzewski ogłosił artykuł *Montesquieu a Leszczyński cz. II* („Kwartalnik Historii Nauki i Techniki“ nr 1); mgr R. Dutkowska opracowała I część pracy o Uniwersytecie Krakowskim w okresie II reformy Kollątaja; mgr S. Grodziski napisał monografię o Dunin-Karwickim; mgr J. Górski opracował studium *Nauki ekonomiczne w Towarzystwie Przyjaciół Nauk*. W zebraniach Zespołu brał udział również niemający umowy o pracę zleconą prof. J. Hulewicz.

Pracownia Historii Nauk Ścisłych w Lublinie

Pracownia odbyła 5 zebrań naukowych. Kierownik Prof. Wł. Hubicki opracował studium *Kto to był Basilius Valentinus* i przygotowuje monografię o Michale Sędziwoju.

Doc. A. Teske napisał artykuł *O elementy humanistyczne w studiach nauk przyrodniczych* („Kwartalnik Historii Nauki i Techniki“ nr 4). Członkowie Zespołu na pracach zleconych: z. prof. mgr St. Dobrzycki przygotował do druku pracę *Maciej Głuskowski i jego „Geometria Peregrinans“* i ogłosił artykuł

Algorytm Bernarda Wojewódki („Kwartalnik Historii Nauki i Techniki“ nr 1); prof. A. Paszewski opracował temat *Poglądy Alberta Wielkiego na zmienność roślin*; mgr M. Subotowicz ogłosił artykuł *Kazimierz Siemienowicz i jego wkład do nauki o raketach* („Kwartalnik Historii Nauki i Techniki“ nr 3); pro. J. Brzęk przygotował do druku obszerną monografię *O życiu i działalności naukowej Józefa Hilarowicza Nusbauma* oraz ogłosił artykuł *Sprawa powołania Benedykta Dyboskiego na katedrę zoologii w Uniwersytecie Jagiellońskim* („Kwartalnik Historii Nauki i Techniki“ nr 3).

Zespół Historii Medycyny w Gdańsku

Kierownik zespołu prof. T. Bilikiewicz opracował dla księgi Miechowity studium *Miechowita jako lekarz i autor pism lekarskich*. Dr St. Szpilczyński złożył do druku obszerny artykuł *Książka medyczna na dworze Piastów w Brzegu* i pracował nad tematem *Anatomia polska w dobie Odrodzenia*.

Członkowie zespołu na pracach zleconych: doc. St. Sokół ogłosił obszerną pracę *Historia gdańskiego cechu chirurgów* (osobna publikacja Komitetu Historii Nauki); doc. Sokół współpracował z Zakładem Historii Nauki przed powstaniem Zespołu Historii Medycyny.

Mgr K. Bilikiewiczowa i lek. M. Łyskanowski rozpoczęli prace w II połowie 1957 r.; mgr Bilikiewiczowa opracowuje materiały do historii medycyny w Woj. Archiwum Państwowym w Gdańsku, lek. M. Łyskanowski opracował temat *Polonica w Miscellanea Academiae Curiosorum*. W ramach Sekcji Historii Techniki i Nauk Technicznych K. H. N. dr. J. Bieniarzówna kontynuowała pracę nad *Słownikiem techników polskich* oraz zbierała materiały do monografii o Feliksie Kucharzewskim; mgr W. Drapella pracował nad tematem *Rozwój wiedzy nautologicznej w Polsce w XVI—XVIII*; mgr inż. B. Orłowski opracowywał temat: *Wodociąg we Fromborku błędnie przypisywany Kopernikowi* oraz kartotekę wynalazków.

W ramach sekcji historii nauk matematyczno-fizyko-chemicznych i geologiczno-geograficznych mgr J. Babicz opracował już dwie części monografii o Fr. Ratzlu (całość liczyć ma 3 części); mgr J. Skarbek zakończył zbieranie materiałów do tematu *A. Wiśniewski jako fizyk*; mgr A. Gella przygotował ostatecznie do druku monografię o Wawrzyńcu Surowieckim oraz zbierał w Anglii materiały, które zużytkuje w pracy *Wpływ nauk przyrodniczych na rozwój nauk społecznych w Anglii w XVII—XVIII w.*

Z-prof. L. Szyfman ostatecznie ukończył swą pracę kandydacką o Jędrzeju Śniadeckim i ogłosił drukiem artykuł *Próba nowej syntezy działalności naukowej Virchowa* („Kwartalnik Historii Nauki i Techniki“ nr 4).

Z prac zleconych poza zespołami mgr B. Kupść i mgr K. Muszyńska kontynuowali pracę nad przygotowaniem wydania korespondencji J. J. Załuskiego.

Biblioteka Zakładu powiększyła się o ok. 360 pozycji zarówno w drodze zakupów jak i wymiany zagranicznej za publikacje Komitetu Historii Nauki.

Wydane, czy też złożone do druku prace w r. 1957 są w znacznej większości wynikiem dłuższych nieraz kilkuletnich studiów ich autorów. Prowadzone aktualnie niektóre prace wymagają do swej realizacji nieraz długiego jeszcze czasu. Wiele prac zleconych w r. 1957 (podobnie jak w latach poprzednich) określone były ilością arkuszy, co było narzucone przez władze finansowe.

Niesłuszność tej zasady jest oczywista, prace bowiem obszerniejsze, zaplanowane na lat kilka nie mogą być w swoich etapach rocznych określone ilością arkuszy. Praktyka wykazała, że przeważnie autorzy prac słabych, nie wnoszących niczego nowego, w krótkim czasie dostarczali prace w przewidzianych w umowie rozmiarach.

W r. 1957 zmniejszyła się ilość współpracowników obu zespołów krakowskich; w zasadzie jest to raczej objaw pozytywny, odeszli bowiem ludzie bardziej przypadkowi, mniej związani z tematyką prac zespołów, nieraz reprezentujący słaby poziom naukowy.

Tematyka prac w mniejszym też stopniu niż dawniej wykraczała poza ramy historii nauki. Nie udało się natomiast uruchomić zaplanowanych na rok 1957 (w zespole Odrodzenia) prac edytorskich.

W dalszym ciągu poważną trudność stanowi pozyskanie pracowników łączących przygotowanie naukowe w zakresie nauk ścisłych z zamiłowaniami i pewnym przynajmniej opanowaniem metody pracy historycznej. Nie w pełni też została zrealizowana zasada, iż każdy pomocniczy pracownik Zakładu systematycznie współpracuje z którymś z samodzielnych pracowników naukowych (Zakładu lub Komitetu Historii Nauki), który opiniuje wyniki jego pracy.

W planowaniu prac na rok 1957 podobnie jak w latach poprzednich, za mało uwzględniało się narastające trudności wydawnicze. W roku 1958 należało by plany Zakładu układać pod kątem widzenia realnych możliwości wydawniczych, stosując ostrzejszą niż dotąd selekcję jakościową przeznaczonych do druku prac.

J. Michalski

PRZEGLĄD ZAWARTOŚCI DZIAŁU „SPUŚCIZN“ ARCHIWUM PAN

Trzeci kolejny komunikat¹ o nabytkach działu spuścizn Archiwum Polskiej Akademii Nauk obejmuje okres od 1 stycznia do 31 grudnia 1957 r.

Spuścizny otrzymały numerację ciągłą nawiązującą do przeglądów poprzednich i zostały uszeregowane alfabetycznie w obrębie roku.

Dla ułatwienia korzystania z działu spuścizn podano na końcu alfabetyczny wykaz spuścizn omówionych we wszystkich trzech „Przeglądach“.

Układ notatki informacyjnej pozostał niezmienny.

III — 43 Materiały Czesława Białobrzeskiego, fizyka, ok. 0,20 mb.

Czesław Białobrzeski, (1878-1953), prof. Uniw. Jag. i Warsz., wybitny fizyk teoretyk, którego prace doprowadziły do odkrycia roli ciśnienia promieniowania w równowadze gwiazd (niezależnie dokonał tego odkrycia A. Eddington i szeroko teorię rozwinął). Prace Cz. B. o znaczeniu fundamentalnym wytyczyły nowe drogi astrofizyce.

¹ Zob. *Przegląd zawartości zbiorów i kolekcji działu „spuścizn“ Archiwum PAN* — „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki“ Nr 2/1956 s. 469—474, (stan na 31 XII 55 r.) oraz *Przegląd zawartości ... tamże* — Nr 2/1957 s. 442—446 (stan na 31 XII 56 r.).